

Religiográfia a pápalátogatásról

„Kizökkent az idő”

1991. októberében 440 személynek tettem föl a „Mit jelentett Önnek/Neked a pápalátogatás?” kérdést. Számoltam azzal, hogy a legfeljebb 4-5 mondatos írásbeli „jelentések” tartalma eléggé sokféle lehetett. Egyeseknek az adott időszak összes történése a pápalátogatás részévé vált, másoknak magát a szent időt jelentette a látogatás által megszentelt időt, ismét másoknak a látogatás a hat napnál hosszabb idő: beletartozik a látogatásra való készülődés is. Egyeseknek egy személyt, másoknak eseményeket, ismét másoknak élményeket jelenthetett. Egyesek számára országos ügy volt, másoknak vallásos vagy a katolikus emberek (bel)ügye. Egyesek számára ismerős, mások számára ismeretlen személy érkezett. Lehetett erre a kérdésre személyes választ adni, olyan mértékben is, hogy a válasz sokkal inkább a válaszolóról szól, mint a látogatásról, s lehet személytelen. Lehetett a válasz értékelő és közömbös, ha értékelő, pozitív vagy negatív, illetve is-is módon mérlegelő.

A 400 megkérdezett a tanulók és a szellemi foglalkozásúak különböző rétegeiből került ki. 266-an vallásosnak, 114-en nem vallásosnak nevezték magukat. A vallásosok közül 38 volt protestáns (1 baptista, 8 evangélikus, 29 református) a többi katolikus, (köztük 10 görög katolikus). 127 szakmunkástanuló (54 nem vallásos, 22 katolikus, 19 református, Budapestről valamint Mátészalkáról és környékéről) 116 gimnazista (85 vallásos és 25 nem vallásos, Budapestről, Egerből és Pannónhalmáról), 60 főiskolás, és egyetemista (Jászberényből, Sárospatakról és Szegedről), valamint 99 szellemi foglalkozású (közülük 75 diplomás, 79 vallásos, 20 nem vallásos, a vallásosok többsége háromféle lelkeségi irányzat budapesti bázisközösségeinek tagjai, a többiek az Országos Lelkipásztori Intézet menedzserképző tanfolyamának tagjai az ország minden részéből, a nem vallásos diplomások fele-fele részben budapestiek és vidékiek).

1. A látogatás mérlege

A „Semmit sem jelentett” válaszok aránya 10% volt, amelyek legnagyobb részét a mátészalkai szakmunkásképző kőműves (53%) és fodrász (35%) tanulói (az előbbieket fiúk, az utóbbiak döntő többségben lányok) adták. Nem volt lényeges különbség e tekintetben a vallásos és nem vallásos diákok arányában. Meglehetősen nagy volt a „negatív válaszok” aránya mind a vallásos, mind pedig a nem vallásos főiskolások körében (17-18%), jóval kisebb a gimnazisták (vallásos: 4%, nem vallásos: 8%) és a szellemi foglalkozásúak (1%) körében.

A válaszok 7-8 százaléka nagyon személyes hangvételű volt: feltárulkozó. Háromszor ekkora volt a teljesen személytelen válaszok aránya, s négyszer ekkora az éppen hogy nem személytelennek minősíthető válaszoké. Nagyon kevesen (5 százalék körül) maradtak teljesen semlegesek. A válaszok egytizede teljesen

elutasító, egyharmada teljesen *pozitív*, egyharmada egyrészt-másrészt-típusú, *mérlegelő* jellegű volt. Összességében azonban a mérleg nyelve határozottan a pozitív oldalra billen.

A legtöbb személyes megnyilatkozást a vallásos diplomások válaszaiban, a legkevésbé a nem vallásos szakmunkástanulók válaszaiban találtam. A vallásos megkérdezettek válaszaiban általában valamivel személyesebbek, mint a nem vallásosoké, kivételt képeznek a protestánsok és a Bokor mozgalom tagjai (őket 16 fő képviselte).

A legpozitívabban a vallásos főiskolások, egyetemisták és diplomások viszonyultak a látogatáshoz, a legkevésbé a Bokor-tagok utasították el. Egyértelmű különbség mutatkozik a vallásosok és nem vallásosok, a katolikusok és protestánsok, valamint a gimnazisták és a szakmunkástanulók között: valamennyi esetben az előbbieket beállítódása pozitívabb. A közömbösök aránya jóval nagyobb a nem vallásosok és a protestánsok körében, mint a többi csoport esetében.

2. Témák és motívumok

A pápa személye

A leggyakrabban a pápát minősítették (41%). II. János Pál pápát tizennégyféleképpen nevezik meg. 1-1 esetben (gúnyosan) „szentatyának”, János Pálnak, II. Jánosnak, Isten után az első embernek, a Vatikán emberének nevezik; 2-2 esetben fordul elő az Őszentsége és egy igazi pap; 4 esetben: Isten küldötte, 12-12 esetben: Péter utóda és Szentatya, 13 esetben: Krisztus helytartója, 18 esetben: II. János Pál. Más esetekben pápának nevezik, ám minden második alkalommal nagy kezdőbetűvel írják ezt a szót (Nemcsak a szakmunkástanulók, hanem gimnazisták, olykor egyetemisták is. Ez feltehetően sok esetben a tisztelet jele.) A válaszolók 5%-a csak annyit jelez, hogy rokonszenvesnek, 2-2%-a pedig csak annyit, hogy tiszteletreméltónak és érdekesnek tartják.

Félszáz tulajdonságát említik, a következő gyakorisági sorrendben: *jóságos* (5%) *derűs*, *közvetlen* (3-3%), *emberi* (ember), *egyszerű*, *szeliá*, *erős*, *fúradt* (megtört) (2-2%), *lélekben fiatal*, *varázsos*, *művelt* (1-1%). Negatív minősítés mindössze öt válaszban szerepel: *vénember*, *szórakozása a látogatás*, *szegénynek tetteti magát*, *pedig hatalmas vagyona van*, *a repülőgépen pezsgőt iszogat*, *engedi, hogy bohócot csináljanak belőle*. 2-4 esetben még a következő tulajdonságok szerepelnek: *nyugodt*, *tiszta*, *hiteles*, *alázatos*, *atyai*, *szigorú*, *szent*, *karizmatikus* és *bölcs*.

Félszáznál több megnyilatkozását, gesztusát említik. Legtöbbször (3-3%) azt, ahogyan a magyar nyelvvel próbálkozott és ahogyan a fiatalokhoz fordult. A protestánsokkal való kiengesztelődést, szeretetteljes gesztusait (2-2%) általában *ökumenikus* gesztusait (1%). A válaszadók 5 százaléka negatívnak minősíti egyes gesztusait és megnyilatkozásait: *személytelennek* és *elérhetetlennek* tartják, *nem tetszik*, ahogyan az abortuszról szól, *nehezményezik a „máriázást”*, hogy nem művelt csodát, és azt, hogy nem szorgalmazta az üldözöttekkel való kiengesztelődést (2-2), *kifogásolják*, hogy a magyar szentek emlegetése fontosabb volt neki, mint a szeretet hangsúlyozása, hogy nem engedte be tudósítani a sajtó képviselőit a zsidókkal való találkozóra, hogy az egyházi javak visszaadását szorgalmazta, hogy nem mondott le a látogatásról a szegények javára, hogy beszédeiben megmaradt az általánosságoknál (1-5 válaszoló).

Események és történések

Események és történések a válaszok több mint egyharmadában (38%) szerepelnek, 9 százalékban pedig csak ez a téma. Az esetek túlnyomó részében ezek minősítettek, méghozzá inkább negatív előjellel. Enyhén vagy erősen rosszállóan felhajtásról beszél a válaszolók 12, cirkusztól (show-műsorról) illetve az üzleti szempontok előtérbe kerüléséről 4-4 százaléka. A megkérdezettek 5 százalékát bosszantotta az hogy a *tömegkommunikációs eszközök ráerőltették* a pápát a nem vallásos és a nem érdeklődő lakosokra. 4 százalék neveltségesnek vagy bosszantónak találta a biztonsági intézkedéseket, 2 százalék pedig az útlezárások miatt panaszkodott. Kifogásolták még a túl sok tapsot, a gyenge műsort a Népstadionban a pápa érkezése előtt, a sok giccset, a pápa előtt való letérdelést, a kézcsókot, Czigány György „ájtatoskodó” és „tüllihegő” kommentárjait. Pozitív előjellel szerepelt a *népstadionbeli találkozás* (6%), jóval kevesebbszer a misék (2%), általában a *szertartások*, a *készülődés*, a jó szervezés és az együttműködés (3-3%), 1-5 esetben pedig Göncz Árpád nyilatkozata a pápáról, a gitáros énekek a Népstadionban, a betegekkel való találkozás a Bazilikában, a zene, a szép díszletek és a rendbehozott helyszínek.

Az ország

Az ország a válaszok majdnem egyharmadában (31%) szerepel, 9 százalékában csak ez. Ebben a kategóriában a leggyakoribb válasz az, hogy ez az országnak túl sokba került. (Minden tizedik válaszoló így gondolja, s csak ketten vélik úgy, hogy gazdaságilag is nyereséges volt.) 3 százalék véli úgy, hogy a hatalmon lévő politikai erők önmaguk *legitimizálására* sajátították ki a pápalátogatást. Ugyanennyien viszont úgy látják, hogy ez a *rendszerváltozás* (a felszabadulás) jele vagy megerősítése volt. 5 százalék gondolja azt, hogy a pápalátogatással Magyarországot *megettiszteltetés* érte, 4 százalék azt, hogy ez az esemény az országot megerősítette, 2 százalék azt, hogy a világ figyelme ránk terelődött. 1-5 válaszoló a magyarság egységéről, Nyugat közeledéséről, a Vatikán és hazánk kapcsolatának szorosabbá válásáról, szellemi életünk gazdagodásáról ír. Valaki azt fejtegeti, hogy a pápát csak politikai érdekből, a Nyugat kedvéért hívták meg, más valaki viszont azzal érvel, hogy a pápának nincs komolyabb politikai szerepe, ezért az úgy diplomáciai jelentősége csekély.

A vallás

A vallás mint téma csak a válaszok 15 százalékában szerepel. (Egyedül ez csak 10 esetben.) A legtöbbször előforduló motívum ebben a kategóriában az egyházhoz tartozás érzésének erősítése és a katolikus egyház vezetésének megerősítése (2-2%).

1-5 esetben előfordul még általában a *vallásosságra* vonatkozóan: a keresztény identitás erősödése, a népbufitó vallás erősödése, a formális vallásosság erősítése, világossá válása annak, hogy az ország nagyobb része vallásos, lehetőség arra, hogy a vallásos lakosság megvallhassa hitét.

Az *egyházak (felekezetek) közötti kapcsolatra* vonatkozóan: megnyilvánult a különböző felekezetek gondolkodása közötti hasonlóság és a dialógusképesség, bántóak voltak az ellenséges hangok protestáns részről, sértette az evangélikusokat, hogy őket nem kereste föl a pápa, a látogatással az összes keresztény

egyház erősödött, ugyanakkor tudomásul kellett venniük, hogy a katolikusok összetartóbbak.

A *katolikus egyházzal* kapcsolatban megemlítik pozitív előjellel a Mária-tisztelet erősítését, a katolikus egyház fejlődésének meggyorsítását, a katolikus egyház nemzetköziségének megélését és annak a gondolatnak a kinyilvánítását, hogy a katolikus egyház a szolgálat helye. Negatív előjellel említik meg, hogy a látogatás erősítette a katolikus fölényérzetet, a katolikus egyház politikai szerepét illetve hatalmát, egyesek kifogásolták, hogy az egész katolikus belügy lett, valaki pedig megemlítette, hogy ennek a katolikus egyháznak a pápa túl magas mérce volt.

A résztvevők

A látogatás rendezvényeinek résztvevőivel kapcsolatban a megkérdezettek 15 százaléka nyilvánított véleményt. (4 százalékában csak erről.) 7 százalék említi meg, hogy a látogatás csak a hívőknek jelentett sokat vagy valamit. Ebben a kategóriában a második leggyakoribb motívum (2%) az volt, hogy *nagyon sokaknak*, széles rétegnek jelentett sokat ez az esemény. Harmadikként (hatan) említik meg, hogy sokan voltak a résztvevők között a *képmutatók*. Egy-öt válaszban az öregasszonyok, a rokkantak, a kíváncsiak, a csodavárók, a fiatalok és a papok szerepelnek mint legfőbb befogadók.

A látogatás hatása

A látogatás hatásáról a válaszok egyharmadában nem esik szó, a válaszok 7 százalékában csak erről. A leggyakoribb motívumok a következők: megható volt (4%), sokakra nagy hatással volt, erősítette a hitet, lelki megújulást eredményezett, megnyugtatót a „sokan vagyunk élményét” adta, megváltozásra (másként élésre, cselekvésre) mozgósított (3-3%), egyesített, az érzelmekre hatott, erőt adott, népszerűsítette a vallást (2-2%).

Még hatvanféle motívum szerepel 1-5 válaszban, ezek között mindössze négy volt negatív jellegű: nem változott semmi, nem lett jobb senki sem, semmi haszna nem volt, bohócot csináltunk magunkból. A többi között ilyen típusúak szerepeltek: tisztább lett a világ, közelebb hozta Jézust, felrázott, jobbik énünk volt (a pápa), erősödtek az emberi jogok, önbizalmat adott, azóta jobban figyelek másokra, kizökkent az idő.

Elméleti következtetések

Teoretikus megállapítások is megfogalmazódtak a válaszok 6 százalékában. Ilyenek például a látogatás kísérlet volt a világi hatalom és az alázat ellentmondásának feloldására, a tradíció és a megújulás egyensúlya jellemezte, mi lenne, ha Krisztust is így várnánk, összekeveredett a szent és a profán, felértékelődött a pápa a szolgáló és misszionáló egyháztag rovására, az ima került a gazdasági-politikai cselekvés helyére, a személyi kultusz megnyilvánulása volt, az egyház csak prédikál a szegénységről, erőszakos nyitás a múlt felé, ez a látogatás a kereszténység botránja.

3. Sajátosságok

Bár a csoportokon belül (igaz, különböző mértékben: a vallásos csoportokon belül kevésbé, mint a nem vallásos csoportokban) eléggé eltértek egymástól a vélemények, bizonyos (elsősorban szociológiai természetű) csoportosajátosságok is megállapíthatók. A legegységesebb a Bokor-tagok megnyilvánulása volt, és az övéké tért el leginkább az összes többi csoportétól. Meglehetősen hasonlóságot mutat a három kevésbé vallásos diákcsoport (a szakmunkástanulók, a gimnazisták és a főiskolások) reakciója, sokkal nagyobb, mint a megfelelő vallásos csoportoké. Az azonos társadalmi réteghez tartozó vallásos és nem vallásos csoportok közül a szakmunkástanulók megnyilvánulásai a leghasonlóbbak, a főiskolásoké a legeltérőbbek.

Szakmunkástanulók

„A világ ránk figyelt. Az emberi szeretet és a jóság jött el hazánkba II. János Pál Pápa keresztül. A feszült, ideges világba egy kis sziget volt a látogatása, a megnyugvás, végtelen nyugalom áradt bennem beszéde halltán, láttán. Kedves nagypaparcú jóság.” (17 éves nem vallásos fényeszdő tanuló)

„II. János Pál iránt egyfajta emberi megbecsülést, tiszteletet érzek, de nekem csak annyit jelent, hogy eljött hozzánk egy szent, tiszteletre méltó ember, aki a világot tisztábbá akarja tenni. A nagy ünnepi keretek és körmenetek mellett örülök, hogy megismerhette hazánkat és sok örömet és lelkesedést és újbóli hitet váltott ki hívei körében.” (17 éves nem vallásos fényeszdő tanuló)

„Felháborítottak az intézkedések (útlezárás, egész nap a tévében stb.) Nekem nem volt fotos, sőt az égvilágon semmit sem jelentett. Nem tudom, miért gondolják az emberek, hogy a Pápa Antall József hívta meg, tehát a 'demokrácia' vívmánya, amikor még Németh Miklós kérte meg.” (17 éves kialakulatlan világnézetű fényeszdő tanuló lány)

„Azt hiszem, a pápalátogatás nem ártott a magyar népnek. Talán közelebb hozta Jézust az emberek szívébe. Csak a sok „szűz Máriázás” nem kellett volna. A fiatalokkal való találkozáson sem tanított semmit isten igéiből, csak Máriázott. Szerintem a Pápanak csinálnia kellett volna valami „csodát”, akkor talán több ember fogadja el Jézust és istent. Pl. gyógyítania kellett volna, (ami tulajdonképpen nem is csoda, hiszen isten mindenre képes). (20 éves nem vallásos fényeszdő tanuló lány)

„Számomra a Pápa látogatása bohóckodásnak tűnt. Óriási felhajtás volt egy vénember miatt. A felvonulók nagyrésze a felhajtás kedvéért volt ott.” (17 éves ateista fényeszdő tanuló)

„Jóvolt, mert ritkán látni ilyen szép misét, másnéven gyülekezetet. Ha több ilyen lenne, bővülne a hitem és másnak is.” (16 éves nem vallásos kőműves tanuló)

Ebben a csoportban volt a legkevesebb személyes vélemény, s a Bokor-tagok után az ő válaszaik voltak a leginkább elutasítóak. Vegyük még hozzá azt is, hogy a „Semmit sem jelentett nekem a pápalátogatás” típusú válaszok is itt fordultak elő a legnagyobb arányban. A leggyakoribb téma az *ország*, elsősorban a túl sok pénz motívummal, de a *politikai hatalom* kisajátító törekvését is többen említik, mint mások. Átlagosnál nagyobb arányban szerepelnek ebben a körben

Az idézett szövegeket betűhíven közlöm.

az *események* is, de csak negatív felhanggal: a *felhajtás*, a *cirkusz*, az *erőszakos tömegkommunikáció*, a forgalmi akadályok, a felesleges biztonsági intézkedések. A pápa személye témakör aránya fele akkora, mint átlagosan. A leggyakoribb jelzői a *híres*, a *rokonszenves* és a *művelt*. A vallás témakörben a katolikus egyház hatalmának növekedése, a résztvevők témakörben a *hívók* és a *képmutatás* motívumok szerepelnek az átlagosnál gyakrabban. Az átlagosnál kevesebb mintegy egyharmada foglalkozik a hatás témájával. Itt a sok emberre hatott a leggyakoribb motívum.

„Én örülök, hogy itt volt a Pápa, kint voltam mikor Pesten járt és nagyon tetszett. Mert összefogta az embereket, akik kint voltak. Nem a kölcsönös utálat, hanem a kölcsönös szeretet. Együtt imátkoztunk, együtt énekelünk; és érdekes, amikor készülődött a Pápa, hogy elmegy, senki nem rohant el, hogy még a tömeg előtt elérje a buszt vagy a villamost. Talán mert egy kicsit megértetük, hogy mit akart mondani. Nem igaz, hogy e népben nincs kölcsönös szeretet, csak valamivel össze kell hozni, ki kell csalogatni. A Pápa az, aki ezt kihozta a Magyarokból. (15 éves, magát „félíg-meddig vallásosnak” nevező fényeszdő tanuló lány)

„Az én nézetem szerint jó, hogy eljött hozzánk a pápa, mert így újra közelebb kerültek a hívó emberek egymáshoz (nemkülönben a különböző felekezetek is) és talán Istenhez is. Talán a pápa látogatása egy újabb lépés afelé, hogy ismét keresztény ország lehessünk ahol sokkal többre értékeli az Istenhitet mint az elmúlt negyven évben. Mindamelllett a túlzott pompa és a nagy felhajtás nem nagyon tetszett, mert szerintem ellentétben áll ez a pápa szelídségével és egyszerűségével. Ezenkívül sok hívőben és nemhívőben visszás érzéseket váltottak ki a nagy biztonsági intézkedések és a rengeteg pénz amibe került az egész.” (18 éves, magát kereszténynek nevező fényeszdő tanuló)

„Számomra nagyon sokat jelentett. Igyekeztem végig a 'közelébe' lenni és magamba szívni az ő szavait. Vele végre hozzánk is eljött Péter utódja. A Népstadionba ahogy belépett egyből valami pozitív energia járta át az embereket. Ő számomra a legtökéletesebb ma élő keresztény, szent ember, aki kora ellenére is fiatal, és dinamikus tudott maradni. Ahogy a pápamobil mögött összezárult az ajtó a stadion 'megüresedett' szörnyű hiányérzetem támadt. És ekkor körülnézve feltűnt, hogy mindenki szemébe könny gyülekezett mert elvesztettük az annyira áhított Istenközelséget.” (17 éves katolikus fényeszdő tanuló lány)

„Én hiszek istenben, de szerintem nagy hűhót csaptak. Nem lett volna rá szükség. Ennek ellenére amikor néztem a tévében volt olyan pillanat amikor összeszorult a szívem.” (16 éves református fodrásztanuló lány)

Ebben a vallásos csoportban az *ország* a vezető téma, ezen belül is kiemelkedik a Magyarországot ért *megtiszteltetés* motívuma, nagyobb ebben a körben az átlagosnál mind a *látogatás költségeit* drágállók, mind az ebben nyereséges ügyletet látók aránya. Az *esemény* témakörében a pozitív előjelű ünnep és a negatív előjelű felhajtás kiegyenlítik egymást. A *hatás* témakörben az *érzelmi hatás* és a *vallás népszerűségének* növekedése a csoportot jellemző sajátosság.

Gimnazisták

„A pápalátogatás nagy jelentőségű volt. Nemcsak a hit szempontjából, hanem mert e pár napig béke volt az országban, nem voltak ellenségeskedések, gorombaságok. Egy ilyen kis ország számára ez jelentős, ilyen történelmi viharok között, hiszen a vallásból, az istenben való hitből, az áldásból még baj nem származott. Így legalább mi is gazdagabbak lettünk egy ilyen jelentős eseménnyel és Isten felé is tolmácsolva lesznek gondjaink. Véleményem szerint nagyon eltúlozták a rendezést.” (16 éves nem vallásos fiú)

„Vártam ezt. Sokat hallottam az előkészületekről, a biztonsági intézkedésekről. A Pápa megjelenése nagyon tetszett. Tetszet a nyugodtsága, hidegvére és az, hogy a látogatás szervezői jobban féltették, mint ő saját magát. Legjobban a fiatalokkal való találkozása tetszett. Ezt tartottam a legközvetlenebbnek, legtermészetesebbnek. Csak ritkán járok templomba, de azóta valahogy másképpen érzem magam.” (16 éves fiú, aki nem tartja magát vallásosnak)

A nem vallásos gimnazisták értékelései pozitívabbak, mint a nem vallásos szakmunkástanulókéi. Ebben a körben a domináns téma az ország és messze az átlag alatt szerepel a *pápa személye*. Az ország témakörben a megtiszteltetés a leggyakoribb motívum, a *résztevők* témakörben a hívők, az *esemény* témakörben meg itt is a felhajtás.

„A pápa személye rendkívül lenyűgözött, de a sok 'hűhó' ami mellette volt, a giccsözön és a mellé megjelenő felesleges dolgok rossz hangulatot adtak hozzá.”

„Nem tartottam fontosnak, hogy bárhol személyesen ott legyek, hogy próbáljam megérteni, hogy miért is jött ide ez az ember, Péter utódja. Félek, hogy még most sem értem, de azt tudom, hogy amikor a Népstadionba ment a fiatalok közé, akkor majdnem sírtam a meghatottságtól.”

„Az idegesített végig, hogy a pápa magyarul próbál beszélni. Sokkal jobban szerettem volna, ha mindig olaszul vagy lengyelül beszél, mert így teljesen spontán lett volna, nem ennyire megszervezett, túlrendezett. Nem tetszett, hogy sokan reklámcélokra használták: pápás sapka, pápás lufi, pápás trikó. Valamint az elég undorító volt, hogy sokan csak divatból, tetszeni akarásból mentek el.”

„Kicsit kötelezőnek és erőltetettnek éreztem, hogy eljőjön Magyarországra, oda, ahol a vallás éppen divatba jött. (Már minden komcsi buzgón imádkozik.) A pápa nagyszerű, felemelő egyéniség a maga egyszerűségében, de szinte már undorító, ahogy ezt a 'bölcs' üzletemberek kihasználták.”

„Mint államfő is vendég volt, de mégsem ez volt a legfontosabb, Péter apostol utóda látogatott meg, így lelki üzenete hordozta hitünket, szeretetünket. Nem véletlen, hogy országunkat már I. Szent István Szűzmáriának ajánlotta fel és annyi magyar vértanú és szent áldozta életét Istennek: A pápa újra eszünkbe juttatta ezt. Az evangélium, amit hozott: szeressétek egymást! Itt tartózkodása idején mindenki tapasztalhatta, hogy valami más remeg a levegőben: nagyobb szeretettel tekinthetünk egymásra, segített áthidalni az ellentéteket. Látogatása mindannyiunk meghívása az örök életre.”

„Fontos és jelentős volt, különösen erkölcsi és lelki szempontból, esősorban a lelkek és a gondolkodásmód megváltozását volt hivatva szolgálni. Másrésztől a világ egy kicsit felfigyelt Magyarországra, jó 'propaganda' volt. Innen hívta fel a figyelmet a Moszkvában kialakult helyzetre, s állt ki a szabadság mellett Gorbacsov elnököt támogatva. Az ifjúság a leghangulatosabb program keretében óriási feladatot kapott, az újraevangelizálást, ennek megvalósításában szeretnék én is részt venni.”

„A politikai életben is valami változást sejtett ez a látogatás, hiszen mindenki felfigyelt arra, hogy hazánk vezető pártjának tagjai áldoznak a pápánál. Felemelő érzésnek tartom, hogy magaménak tudhattam a pápát, de azt hiszem, erre a kis időre a legtöbbeknek 'kizökkent az idő' életükben.” (valamennyien bencés gimnazisták)

Ebben a körben a *pápa személye* és az *események* a domináns témák. A vallásos gimnazisták azok, akik legnagyobb arányban nevezik a pápát Péter utódnak, Krisztus helytartójának és II. János Pálnak. Gesztusai közül a *magyar nyelven* való próbálkozást és a *fiatalokhoz fordulást* említik legnagyobb (és az átlagosnál nagyobb) arányban. A *szervezés* dicséretén kívül a *circusz*, az *üzlet* és a *giccs* motívumok ennek a csoportnak a sajátosságai. Átlagosnál többüknek jelentett nagy élményt az *igazi találkozás*, (a Népstadionbeli esemény), de ők azok, akiket legjobban idegesített a *túl sok taps*. Sajátosságuk a *vallás* témakörben a katolikus egyház megerősítése, az *ország* témakörben pedig a *rendszerelváltás* motívuma. A *hatás* témakörből az átlagosnál nagyobb arányban említik ebben a csoportban azt, hogy szerencsére *senki sem fanatizálódott* és azt, hogy ebben az időben az emberek *jobban szerették egymást*.

Főiskolások és egyetemisták

„Szerintem az emberek számára sokat jelentett a Pápa látogatása. Itt nyilvánult meg az emberek érdeklődése, amit kívülről nem is gondoltam volna. Az emberek lelke mélyén ott van az isten iránti tisztelet és érdeklődés, ha vallásos, ha nem. Igaz, az ország igen nagy anyagi fedezetet öntött belé és voltak emberek, akik mindezt elítélték, de számomra mégis megható volt.” (20 éves nem vallásos tanítóképzős lány)

„Rengeteget jelentett. Soha nem jártam templomba. Amíg nem ismertem meg közelebről a vallást, ateistának tartottam magam. Kb 1 éve foglalkoztat komolyabban ez a téma. A pápalátogatás szerintem nagyon jó volt. Én magam is ott voltam a Hősök terén.” (21 éves tanítóképzős lány)

„Bosszantott. Rengeteg pénzt felemésztett. Tudom, szellemi táplálékra szüksége van az embereknek. A másik, ami nem volt szimpatikus, hogy csak a katolikusoknak volt ez ünnep. Másrészt viszont, hogy a TV-n keresztül megismerhettem a pápát utólag nagyon örültem, hiszen mint ember nagyon szimpatikus volt.”

Ebben a körben — ebben a tekintetben az összes többi csoporttól különbözve — az *események* és a *résztvevők* témák uralkodtak, s feltűnően alacsony volt a *pápa személye* témakör aránya. A leggyakoribb motívumok a *felhajtás*, az *üzlet* és a *hívók* voltak.

„A pápa személye fantasztikus volt, a közvetlensége, és az, hogy mindenképpen kapcsolatot akart teremteni az emberekkel, tetszett, de a biztonsági intézkedések, a találkozók nagyméretűsége ebben megakadályozta. A rendőrkordon emlékeztetett egy kicsit a Fradi-mecsekre. A reklámhadjárat egy kissé felkavarta a gyomromat. A Népstadionba a pápa megérkezése előtt kissé tartalmasabb programot is lehetett volna szervezni.” (teológus hallgató)

„Gombócot éreztem a torkomban. Jó volt ott lenni. Jó volt együtt lenni, együtt énekelni, imádkozni. Talán ez az egyház.” (Matematika—fizika szakos hallgató)

„Ez minket kötelez. Nélkülünk nem lesz gyümölcse. Felelő kötelesség.” (népművelés—teológia szakos hallgató)

Ebben a csoportban — az eddig vizsgált csoportoktól eltérően — a *hatás* témakör emelkedik ki, de jelentős szerepet tulajdonítanak a *pápa személyének* is. Az előbbiben a *megváltoztatás* (a feladatokra mozgósítás) és a *lelki megújulás*, az utóbbiban a *Szentatya elnevezés*, valamint a *közvetlensége* és *jóságossága* a főiskolásokra és egyetemistákra jellemző motívum. E csoport válaszainak személyessége és pozitív beállítottsága a legmagasabb a három diákcsoport közül.

Szellemi foglalkozásúak

„Elsősorban érzelmi élmény volt. Ha minden papból hasonló kisugárzást tapasztalnék, lehet, hogy járnék misére. Egy másik dolog, ami taszított, az a roppant nagy költség, amibe került. A harmadik, ami szintén élmény volt, hogy mi magyarok ezt így 'levezenyeltük'”. (38 éves könyvtáros nő)

„A megelőző álságos sajtóhadjárat arról győzött meg, hogy ez az ember rendkívüli. Nem csalódtam. Minden szentmiséjét hallottam, rám az egész rendkívül kedvező benyomást tett. Úgy éreztem, napról napra tudta kiterjeszteni 'lelki szárnyait', auráját a magyarságra. Soha nem éreztem mesterségesnek, egy volt miközülünk, de a 'jobbik felünk'. Beszédei tartalmára már nem emlékszem, de az egész valahol a lelkem mélyén megmaradt, s mint erőforrás tovább munkál bennem. (37 éves, magát „reformátusnak keresztelt keresőnek” nevező könyvtáros—újságíró férfi)

„Egyházfőként, emberi személyiségként is nagyra becsülöm, misszióját, amellyel inkább az ökonómiára törekszik, mint Róma hegemoniájára, nagyra értékelem. A televízió közvetítéseit végigkísértem, tartalmát is értettem, de képmutatásnak tartottam országunk némely vezetőjének jelenlétét az istentiszteleteken. Úgy látom, kisajátította a hatalom, s ha valamitől féltém a hitet, a farizeusság az. Semmiféle keresztény kurzus feléledését sem látom a pápa látogatásában” (50 éves katolikus, vallását nem gyakorló történész főiskolai tanár)

„A nagy kérdés még nem dőlt el, hogy becsatlakozik-e a pápa egy esetleges új, közép-európai politikai kurzusba vagy sem. Itteni szerepléséről a következő benyomásom volt: nagyon jól felkészült, nagyon jól megismert mindent, amit akart. Nagy húzásnak érzem a protestantizmussal való kibékülését, ez történelmi aktus volt! Külön imponáló volt fizikai és szellemi összeteljesítménye.” (50 éves filozófusnő)

„Untatott a hosszadalmas ceremónia. Nem lettem híve abortusz kérdésben, de mégis megnyerő jelenségnek tűnt. Nem tudom, igaz-e, hogy a vatikáni belső viszályok miatt utazik ilyen sokat, nekem inkább az a képzetem, hogy az apostolok nyomán igyekszik tömegeket vonzani a krisztusi eszméhez, persze, valódi lénye kihámozhatatlan a protokollból. Kimondottan tiszító volt, ahogyan sztárolták. Fogékonyága hatással volt rám, s úgy vélem, valóban köze van a krisztusi szeretethez.” (32 éves nem vallásos irodalmár nő)

„Egyetlen dolog izgatott, hogy képes megoldani a világi hatalma s a képviselt eszméből kötelezetően fakadó végtelen alázatosság és alázat ellentmondását. Szemem számára a harmónia szigete volt, s időnként ordító volt a kontraszt közte és a körülötte mozgók között. Ember módjára birkózott a feladattal.” (40 éves ateista történész)

Ebben a csoportban sajátos módon nem az ország (s ezen belül is a politika) került az első helyre, hanem a *pápa személye*. Ebben a tekintetben az összes vallásos diákcsoportot megelőzik, s nagyon megközelítik a vallásos szellemi foglalkozású csoportot. A pápa személyének témakörében a *művész* és a *humanista*, az *esemény* témakörben a *tömegkommunikáció* erőszakos viselkedése, az *ország* témakörben pedig a *politikai kisajátítás* motívum az, amelyik e csoport specifikumának tekinthető.

„Számomra egy a főpapok közül, látogatása a katolikusok ünnepe. Zavart a zsbívásár, s én is éreztem némi katolikus fölényt. Ugyanakkor legalább annyira zavart az a néhány ellenséges hang, amelyet előtte protestáns körökben hallottam. Az én kedvenc helyem mégis Dévaványa, ahol havonta egyszer az evangélikus lelkész a református gyülekezeti teremben a katolikus pap kántorizálásával tart istentiszteletet.” (42 éves evangélikus könyvtárosnő)

„Általában nem szimpatikus, amikor összekeverik az egyházi és a világi dolgokat. Mindenki a pápa körül ugrált. Miért kellett ekkora felhajtást csinálni, rengetegbe került! A rádió és a tévé is ezzel volt tele! Néha az volt az érzésem, hogy nem egy keresztény, hanem egy katolikus országban élünk. Személy szerint a pápát tisztelem: egy jószándékú, békés, fáradt öregember.” (58 éves evangélikus tanítónő)

„Egy új kereszt(y)én(y) társadalom és kultúra látványa lett vonzóvá és elérhetővé, ez a térnyerés azonban mégis katolikus 'profitot' jelentett. Kikezdzhetetlen közös értékeket hangsúlyozott: ökumenitás, kiengesztelődés, szeretetmunkálkodás, kisebbségi és emberi jogok, pozitív diszkrimináció.” (42 éves református lelkész)

„A látogatás a legmerészebb álmaimat is felülmúlta. Nem csak a magyar nyelvet tanulta meg bámulatosan, hanem a magyar kontextust is. A protestáns kontextust Debrecenben, a szekularizált értelmiségi közeget pedig az Akadémián nyerte meg”. (56 éves református szociológus)

A protestáns szellemi foglalkozásúak központi témája a vallás és a pápa személye, nagyon alacsony a hatás és a résztvevők témakörök aránya. A *pápa sze-*

mélye számukra elsősorban egyszerű, jóságos, emberi. Az események témakörben — negatív előjellel — a felhajtás és a tömegkommunikáció túlzásai képezik a csoport sajátos arculatát, az ország témakörben pedig hazánk megtiszteltetése és a túl sok költség hangzik el legtöbbször. A domináns vallás témakörben az ökumenét emelik ki, a hatás témakörben pedig a vallás népszerűbbé válását.

„Egy nagy nemzetközi közösség tagja lehettem én is, s ez jó volt. Az összetartozás élményét adta. A pápa nem csak mondja, de meg is éli.” (43 éves katolikus könyvelő)

„Az egész sajnós a tömegdemonstráció felé tolódott el, a lelki megújulás rovására, ennek ellenére személyi varázsa gyakran túllépett a protokoll korlátain, s a magyar társadalom túlnyomó részében mély nyomot hagyott. Megrendítő volt a debreceni koszorúzás. Azóta is azon gondolkodom, hogy fér meg ugyanabban az emberben a túláradó szeretet és az, hogy a világ nem egy államában olyan püspököket nevez ki, akik nem élvezik sem a hívek, sem a hierarchia bizalmát, s így közvetve az egyház botrányát eredményezik.” (63 éves vasúti mérnök)

„Fontos lelki élmény volt. Nem képzeltem, ennyit jelent majd. Nem csak a hívő erősítette meg, hanem hiteles, karizmatikus és krisztusi alázattal teli személyisége a nem katolikust, s az ateisták egy részét is meggyőzte, vagy legalább is átformálta annyira, hogy egészségesebben szemléljék azt, amit hitéletnek neveznek. Amikor köztünk volt — különösen a Népstadionban, ahol a várakozás eggyékövácolt bennünket — szinte tapintható volt a szeretet és a jóság. Néhány hete megismerkedtem egy olyan fiúval, aki két évvel ezelőtt a sátánistákhoz is eljutott, s azóta szinte egyfolytában küszködik az itallal és a kábítószerekkel. Egy ideje rendszeresen jár misére, s érzi, hogy csak Jézus által van esélye a szabadulásra. Elmesélte, minden találkozáson, minden miséjén ott volt, s hozzáfűzte: a világon őt szereti a legjobban.” (29 éves katolikus etnográfus nő, egy karizmatikus kisközösség tagja)

Ebben a körben domináns téma a *pápa személye* (az összes csoport közül ebben a legnagyobb a súlya ennek a témakörnek) a *hatás* témaköre pedig szubdomináns. Ők nevezik legnagyobb arányban a pápát Szentatyának és Isten küldöttjének, személyét *derűsnek, közvetlennek, egyszerűnek és jóságosnak*. Az események közül ők említik legnagyobb arányban az együtt *imádkozást és éneklést*, valamint a *miséket*. A *vallás* témakörben ebben a csoportban fordul elő legtöbbször az *egyházhoz tartozás megerősítése*. A *hatás* témakörben a látogatás *megható és tetekre mozgósító* hatását tekinthetjük a csoport jellegzetességének.

„Leemelem a kalapom a szuper beszédek miatt, legfőképpen a tudomány és a művészet képviselői előtt mondott, a püspököknek és a klerusnak mondott, a Debrecenben mondott tartalmát tartom nagyszerűnek. Boldog vagyok, hogy félelmeim nem igazolódtak be.” (47 éves katolikus civil teológus, Bokor-tag)

„A formális vallásosság megnyilvánulásának csúcsa, személyi kultusszal fűszerezve. Az össznépi kábítás magasiskolája. Felesleges pénzköltés és a Mammon dicsérete. A rendszert nem váltás éles bizonyítéka. A példátlan biztonsági intézkedések a hatalom és a hitetlenség ékes bizonyítékai.” (52 éves katolikus diplomás, Bokor-tag)

Ebben a körben a leghűvösebb a pápalátogatás fogadtatása. Itt a domináns téma a *teória* és az *események*. Az utóbbiban a *felhajtás*, a *cirkusz* és a *biztonsági intézkedések*, az előbbiben pedig a pápa istenítése, a jézusi értékek lerombolása, a szegénységnek csupán prédikálása, a leggyakoribb motívumok.

4. Összegzés

A megkérdezett diákok és szellemi foglalkozásúak döntő többsége számára volt valami jelentése a pápalátogatásnak. A megnyilatkozások kisebb része igazán személyes, de nagyobbik része tanúskodik rokonszenvről, vagy pozitív élményről. A válaszokból úgy tűnik, hogy nem csak a vallásos emberek többsége, hanem a nem vallásosak jelentős kisebbségét is megérintette a látogatás, s találkozott a pápával.

A válaszok legfőbb témája maga a pápa, ezután (sorrendben) következnek az események, a látogatás hatása, a politikai megítélés, a vallásra és az egyházra vonatkozó megállapítások, a résztvevők és különböző elméletek (elsősorban teológiai és erkölcsi jellegűek). A többszáz motívum közül a leggyakoribbak (sorrendben): a pápa rokonszenves és tiszteletre méltó személye, a nagy felhajtás, a stadionbeli igazi találkozás, a túl sok anyagi ráfordítás, a tömegkommunikáció erőszakossága, a túlzásba vitt és elidegenítő biztonsági intézkedések, a Magyarországot ért megtiszteltetés és az ország megerősítése, a pápából sugárzó jószág és szeretet, a látogatás erős érzelmi hatása, a pápa közvetlensége, a fiataloknak szóló gesztusai, a magyar nyelvvel való próbálkozása. A motívumok több mint kétharmada pozitív előjelű, s csak egyhatoda negatív. A pápa személyét a nem vallásos csoportok tagjainak többsége is rokonszenvesnek ítéli, az egész látogatás megítélését illetően a nem vallásos csoportokban is a pozitív irányba billen a mérleg nyelve. Az események megítélése viszont a vallásos csoportokban is gyakorta kritikus: sokan túlzottnak tartották a pápát a hívőktől elidegenítő protokollt, a nagy felhajtást és a vásáriasságot. Elgondolkodtató, hogy nem csak a diákok, de a fiatalabb diplomások számára is a stadionbeli találkozás volt az igazi. Bár sokak számára taszító show-műsor, a lakosságra erőszakolt katolikus belügy vagy a hatalmon lévő politikai erők legitimizálása volt a pápalátogatás, még a nem vallásos csoportokban is sokféle élményt, indítást és értéket jelentett. A látogatás egésze kedvezőbb benyomást tett a vallásos, a katolikus és a gimnazista, mint a nem vallásos, a protestáns és a szakmunkástanuló csoportokra. Figyelemre méltó, hogy a protestánsok megnyilatkozásai is pozitívabbak voltak, mint a nem vallásosokéi.

Sok válasz tanúskodik arról, hogy ez az esemény sokak számára rokonszenvesebbé tette a vallást és a katolikus egyházat, ebben azonban a pápa személye volt a döntő tényező. A felmérés alapján arra lehet következtetni, hogy kataritikus hatás nem csak vallásos körökben fordult elő szép számmal, hanem a transzcendencia felé nyíló keresők körében is.